

Otoriter Rejimlerin Aklanma Yöntemi Olarak Sportswashing: Suudi Arabistan Krallığı Örneği

Cem YÜCETÜRK*
Yusuf Bahadır KESKİN**

Öz

Sportswashing kavramı; kamuoyu nezdindeki imajını düzeltmeyi, olumsuz algılardan kurtulmayı, suçlarını örtbas etmeyi ve gündemi kendileri için fayda yaratacak şekilde değiştirmeyi amaçlayan devlet, siyasetçi veya iş insanı gibi aktörlerin, spordan fayda sağlama çabaları olarak özetlenebilir. Yeni ve popülerleşmekte olan bu kavramı Türkçe’de “sporla aklanma” terimi net şekilde karşılamaktadır.

Makalenin amacı Suudi Arabistan vakasının betimsel analizi yöntemiyle, sportswashing kavramının teorik inşasına katkı sunmaktır. Sportswashing eylemlerinin aktörleri olan otoriter devletler, sporseverler, sporcular, spor organizasyonları ve insan hakları örgütlerinin süreçteki rolleri açıklanmaya çalışılmaktadır. Kavramın tarihsel boyutu, araçları, hedefleri ve kuramsal çerçevesi ortaya konularak otoriter rejimleri sportswashing aktivitelerine yönlendiren nedenler ve uygulanan politikalar analiz edilmektedir.

Çalışmayı somutlaştırmak amacıyla dünya kamuoyunda sıkça tartışılan sportswashing örneği olarak Suudi Arabistan’ın 2017 sonrası politikaları incelenmiştir. Net bir alt vaka analizi ile daha genellenebilir bir sonuç ortaya koyabilmek amacıyla da uluslararası kamuoyunda geniş yer bulan Suudi Arabistan Kamu Yatırım Fonu’nun (PIF) İngiltere Premier Lig ekibi Newcastle United’ı satın almasına odaklanılmıştır. Riyad yönetiminin hangi spor faaliyetlerine yöneldiği ve üstlendiği maliyetler konusu araştırılmakta, ulaşılmak istenen noktalar ve muhtemel olumsuz sonuçlar konusunda öngörülebilir bulunmaya çalışılmaktadır. Sonuç kısmında batı toplumları nezdinde itibarını düzeltme arayışındaki otoriter rejimler için sportswashing yöntemlerinin işlevselliği ve sporun ahlaki ilkelerinin korunabilmesi adına tarafların alabileceği önlemler üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sportswashing, Spor, Suudi Arabistan, Newcastle United, Otoriter Rejimler

Sportswashing as a Method of Exoneration of Authoritarian Regimes: The Case of the Kingdom of Saudi Arabia

Abstract

The concept of sportswashing can be summarized as the efforts of shareholders such as the government, politicians or business people benefitting from sports in order to improve their image in public eye, dismiss negative perceptions, cover-up misdeeds and alter the broadcast This brand new and recently popular term could also be identified as “exoneration via sports” in Turkish.

The purpose of the present study is to contribute to the theoretical construction of the concept of sportswashing with the method of descriptive analysis of the Saudi Arabian case. The roles of authoritarian governments, sports fans, sportspeople and human right organizations, who are the active shareholders of sportswashing, are aimed to be defined. The historical circumstances, tools, objectives and theoretical framework of the concept are focused and the reasons that lead authoritarian regimes to sportswashing activities and the applied policies are analyzed.

In order to solidify the study, Saudi Arabia's frequently discussed post-2017 policies were examined as an example of sportswashing. For the purpose of revealing a generalizable outcome with a clear sub-case analysis, the focus of the study is built on the acquisition of the English Premier League team Newcastle United by the Saudi Arabian Public Investment Fund (PIF), which has a wide coverage in the international community. The study also focuses on which sports activities the Riyadh governance is directed to and the costs undertaken. Additionally, the desired and possible negative outcomes are also attempted to be identified.

The conclusion part provides assumptions about the functionality of sportswashing methods for authoritarian regimes seeking to improve their reputation in western societies. It focuses on the measures that could be taken by the parties in order to conserve the morality in sports.

Keywords: Sportswashing, Sport, Saudi Arabia, Newcastle United, Authoritarian Regimes.

Geliş/Received: 03. 04. 2022

Kabul/Accepted: 19. 06. 2022

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Radyo-TV ve Sinema Anabilim Dalı; Öğretim Görevlisi, Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, cem.yuceturk@amasya.edu.tr, ORCID: [0000-0001-6641-8790](https://orcid.org/0000-0001-6641-8790)

** Öğretim Görevlisi, Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, yusufbahadirkeskin@gmail.com, ORCID: [0000-0001-9111-3024](https://orcid.org/0000-0001-9111-3024).

(Makale Türü: Araştırma makalesi)

***Etik Kurul İzn:** Bu çalışmaya, insanlardan veri ve örnek toplamayı gerektiren, anket, inceleme, mülakat ve deney içeren çalışmalar kapsamına girmediğinden, etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

Giriş

Spor, hiçbir zaman siyasi, toplumsal ve ekonomik değerlerden bağımsız, steril bir alan olarak değerlendirilemez. Tüm dünyanın adeta küresel bir arenaya döndüğü çağımızda spor olgusu; büyük ekonomik çıkarlar, ideolojik söylemler ve ulusal ya da uluslararası politikalarla beraber şekillenmektedir.

21. yüzyılda futbol, tüm dünyada yepyeni bir oyun olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişte futbol kulüplerinin başarılar elde etmesini sağlayan yerel taraftarlar, stadyumlar, futbolcular ya da teknik direktörler artık başarının gelmesi için yeterli görülmemektedir. 2000'li yılların ortalarına gelindiğinde futbol kulüplerinin sahiplik yapılarının değişmeye başlamasıyla küresel çapta başarılar yaratabilen unsurların başında ultra zengin hissedarlar öne çıkmaya başlamıştır. Kulüpler buldukları şehir veya ülkedeki yerel iş insanları tarafından yönetilirken, futbol ekonomisinin her geçen yıl katlanarak büyümesi sonucunda tüm dünyadaki sermaye sahiplerinin dikkatini çeken bir yatırım alanı haline gelmiştir. Futbolun ekonomik küreselleşmesinin yanı sıra politik anlamda da dönüşüme uğradığını belirtmek mümkündür. Günümüzde futbola ilişkin yatırımların temel beklentisi yalnızca ekonomik getiriler değil, aynı zamanda politik anlamda itibar kazanma veya aklanma beklentisidir. Spor alanında gerçekleşen büyük yabancı yatırımların ve beraberinde açığa çıkan politik kaygıların getirdiği tartışmalarla birlikte uluslararası literatürde anılmaya başlanan *sportswashing* kavramı bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Sermaye sahiplerinin spor kulüplerini satın alarak kısa ve orta vadede sportif başarı elde edebilmesi, mütevazı bütçelere sahip kulüpler için rekabet edebilirliği zorlaştırmaktadır. Buna Covid-19 pandemisi ile taraftar gelirlerinin olmadığı ve maç iptalleri dolayısıyla yayın gelirlerinin azaldığı sürecin olumsuz etkileri eklendiğinde¹ taraflar arasındaki makas çok daha hızlı açılmaktadır (Deloitte, 2021). Bu geri kalma ve başarısızlığa mahkûm olma endişesi, Newcastle United gibi köklü futbol camialarının satın alınma sürecinde ahlaki değerleri bir kenara koymasına ve otoriter yönetimlerin kulüp edinmelerine sessiz kalmasına yol açabilmektedir. Aynı durum olimpiyatlar ve FIFA² Dünya Kupası gibi büyük spor organizasyonları için de geçerlidir. Bu tür organizasyonların devasa maliyetlerinin karşılanması hususunda endişesi olmayan, finansal devletçilik mantığıyla tüm ekonomik araçlarını dış politikadaki amaçlarına erişmek için kullanabilecek (Turan, 2020; 27) olan otoriter rejimler ise bu krizleri fırsata çevirerek, sportswashing girişimlerini arttırmaktadır.

¹ Avrupa futbol kulüplerinin gelirleri 2019/20 sezonunda %13 azalmıştır. Bu, 2008/09'daki küresel mali krizden bu yana yaşanan ilk düşüştür. Premier Lig ise 1992'deki kuruluşundan bu yana ilk defa gelirlerinde düşüş yaşamıştır. (Deloitte, 2021)

² Fédération Internationale de Football Association (Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği)

2016 itibariyle Suudi Arabistan Kamu Yatırım Fonunun (PIF)³ spor alanındaki yatırımlarının, sportswashing teriminin küresel alanda çok daha sık kullanılmasına yol açtığı söylenebilir. Suudi yönetiminin genel olumsuz algılardan kurtulabilmek, dünyaya ülkede pozitif yönde bir değişim yaşandığı mesajı verebilmek ve gündemi meşgul eden Yemen Savaşı, Cemal Kaşıkçı cinayeti ve diğer birçok insan hakları ihlallerine alternatif gündem yaratma arayışı, sportswashing kavramının olgunlaşmasına da önemli katkı sunmaktadır.

Sportswashing Kavramı ve Tarihsel Boyutu

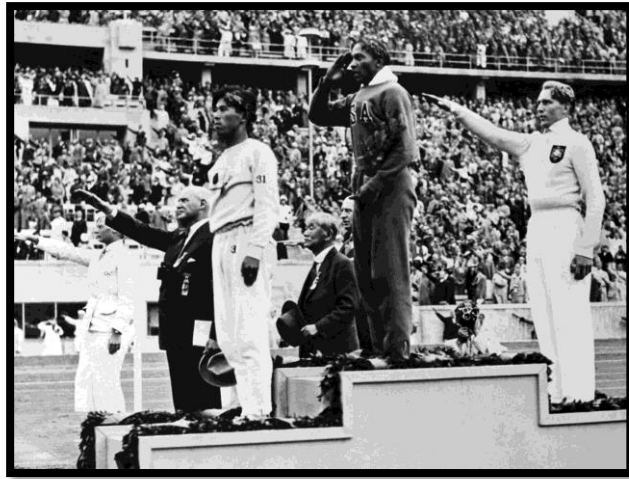
Spor toplumsal hayattan kültürel olarak sürekli beslenmekte ve yeniden üretilmektedir. Bu da sporun algı yaratma ve toplumsal rızanın oluşturulmasında otoriter rejimler tarafından kullanılan bir metot olarak şekillenmesinin önünü açmaktadır. Macmillan sözlüğü (2018) sportswashing için “dünya nezdinde olumsuz algıya sahip yozlaşmış rejimlerin itibarını artırmak arayışıyla spor organizasyonlarını kullanması” tanımını yapmaktadır. James (2020) ise sportswashing kavramını “bir devletin, genellikle insan hakları ihlallerini temizlemek ve itibarını aklamak için bir spor müsabakasını veya bir spor takımını kullanması” olarak ifade etmektedir. Genel hatlar ve mevcut girişimler üzerinden okunduğunda “otoriter rejimlerin küresel boyuttaki olumsuz algılardan kurtulabilmek, itibarlarını düzeltebilmek, suç ve kabahatleri örtbas edebilmek ve gündemi kendileri için fayda yaratacak şekilde değiştirebilmek amacıyla spor, sporcular, spor kulüpleri ve spor etkinliklerinden fayda sağlama çabaları” şeklinde bir tanımlama daha yeterli olacaktır. Zira sportswashing; herhangi bir devletin küresel bir spor organizasyonuna ev sahipliği yapması, doğrudan veya dolaylı bağlantıları bulunan konsorsiyumlar aracılığıyla spor takımlarını satın alması veya sponsorluk desteği vererek bir sporcuyu ya da spor etkinliğini kullanması gibi yöntemlerle gerçekleştirilmektedir.

Teorik çerçevenin oluşturulması noktasında sportswashing ile propagandanın ortak ve farklı noktalarını belirtmek gerekmektedir. Propaganda “*bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışmalar*” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Her iki kavram da genellikle siyasi amaçlar taşımakla birlikte sportswashing, ekonomik ve sosyal boyutları ile ayrıca göze çarpmaktadır. Propaganda kitle iletişim araçlarını kullanarak bireylere belirli fikirleri empoze etme, dayatma ve mecbur bırakma üzerinden ilerlerken sportswashing, sporu araçsallaştırıp kamuoyunda dikkati başka yöne çekme, sempati yaratma ve olumlu gündem oluşturabilmeyi hedeflemektedir. Bu noktada sportswashing ile sporun propaganda aracı olarak kullanılması, birbiriyle karıştırılmaması gereken farklı çabalar. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ya da Çin Halk Cumhuriyeti gibi totaliter rejimler, uluslararası spor etkinliklerinde başarı yakalayarak, sistemlerinin dünya kamuoyunda kabul görmesi amacını benimseyebilmektedir. Fakat sportswashing girişimlerinin amacı herhangi bir ideolojinin

³ Public Investment Fund (Kamu yatırım fonu) detaylı bilgi için bkz. <https://www.pif.gov.sa/en/Pages/Homepage.aspx>

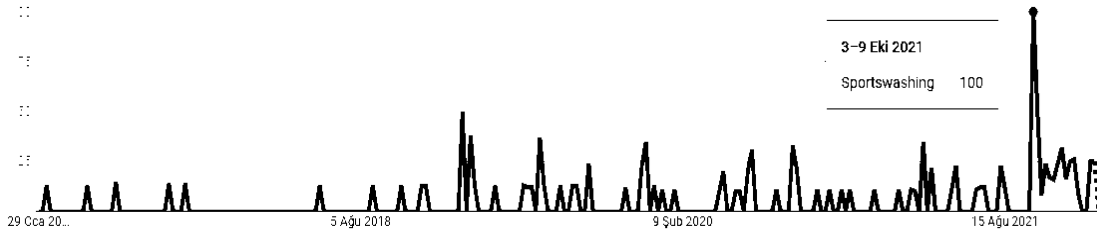
benimsetilmesi, sevdirmesi veya ekonomik gelir elde etmekten ziyade var olan olumsuz imajı temizleme çabasıdır. Bu faaliyetleri bir enstrüman olarak kullanan yönetimlerin temel amacı ise meşruiyet kazanmaktır. Varlığını, eylemlerini ya da politikalarını meşru kılma arayışındaki yönetimler için her zaman siyasi faaliyetler ve söylemler yegâne araç değildir. İktidarlar, sportswashing yöntemlerini kullanarak ülkelerindeki insan hakları ihlallerini, yolsuzluk olaylarını, savaşları, antidemokratik uygulamaları ya da türlü yüz kızartıcı eylemleri dünya kamuoyunun gündeminden uzaklaştırmak ve dikkatleri başka yöne çekmek amacıyla kullanabilmektedir. Bu noktadan bakıldığında sportswashing, kimi zaman bir ulusun yumuşak güç araçlarından birisi olarak da kullanılabilir (Menon, 2019). Dolayısıyla sportswashing, yeni bir tanım olarak kullanılsa da esasında geleneksel ideolojik propaganda yöntemlerinin modern bir uzantısıdır.

Tarihsel perspektiften baktığımızda sportswashing, yöntemsel olarak ilk defa Nazi Almanyası'nda görülmektedir. 1936 yılında düzenlenen ve tarihte ilk defa canlı olarak yayınlanan olimpiyatlara ev sahipliği yapan Nazi Almanyası hem kendi sporcularını hem de tüm olimpiyat organizasyonunu ırkçı ve radikal ideallerini yaymak için kullanmaya çabalamıştır. Ayrıca Nazi yönetimi, olimpiyat oyunlarını propaganda amaçlı kullanabilmek için dönemin ünlü Alman yönetmeni Leni Riefenstahl'a 'Olympia' isimli bir film çekirtmiş, 1938 yılında yayınlanan film hem dönemin çekim teknikleri hem de propaganda yöntemleri açısından kült bir eser haline gelmiştir (Gülada, 2019; 328).

Fotoğraf 1: Amerikalı atlet Jesse Owens, 1936 Berlin Olimpiyat oyunları ödül töreninde Alman sporcu ve görevli Nazi selamı verirken (loc.gov, 2022)

Sportswashing kavramının literatürde ilk kullanımı 2018 yılına uzanmaktadır. Ancak yoğun

Şekil 1: Google (2022) verilerine göre "Sportswashing" kavramının son 5 yıl içinde aranma sıklığı şekilde tartışılması, şekil 1'den de anlaşılacağı üzere, PIF'in Newcastle United'ı satın aldığı açıklandığı 2021 Ekim ayına denk gelmektedir.

Sportswashing örneklerinden yakın tarihte öne çıkanlara baktığımızda insan hakları ihlalleri, uluslararası müsabakalarda doping vakaları⁴, basın özgürlüğü ve dış politikadaki saldırgan tutumu dolayısıyla eleştirilen Rusya'da gerçekleştirilen spor organizasyonları dikkat çekmektedir. Özellikle 19.yüzyılda yaşanan soykırımlarla hatırlanan Sochi'de 2014 Kış Olimpiyatları'nın düzenlenmesi büyük tepki toplasa da organizasyon gerçekleştirilmiştir. Hatta tüm bu yaşananlardan sonra Rusya'nın 2018 FIFA Dünya Kupası'na da ev sahipliği yapması Moskova'ya hem sportif başarı⁵ hem de uluslararası alanda propaganda yapabilme imkânı vermiştir. Uluslararası organizasyonlar bir yandan ülkeyi tanıtmak, vatansever duyguları körüklemek, spora yatırım yapmak, altyapıyı iyileştirmek; diğer yanda para aklamak, ihalelerde vurgun yapmak ve kişisel ilişkileri kuvvetlendirmek gibi çıkarlar doğrultusunda kullanılabilir. Moskova yönetiminin ev sahipliği yaptığı 2014 Kış Olimpiyatları ve 2018 FIFA Dünya Kupası gibi kendi alanlarındaki en yüksek maliyetli organizasyonlar olmuştur (Bershidsky, 2018).⁶

2022 Pekin Kış Olimpiyatları da küresel boyutta protesto edilen organizasyonlardan bir diğeri olarak öne çıkmaktadır. Uygurlara yönelik sistematik soykırım ve asimilasyon, Hong-Kong protestoları, insan hakları ihlalleri ve basın özgürlüğündeki kötü skor gibi sabıkaları dolayısıyla Çin, küresel boyutta

⁴ 2015 yılında Dünya Anti-Doping Ajansı (WADA) eski başkanı Dick Pound'un liderliğindeki bağımsız komisyonun Rusya atletizminde 'derin kökleri olan hile kültürünün' devlet güvenlik aygıtlarıyla işbirliği içinde hayata geçirildiği bulgusunu açıkladı. Ardından yaşananlar Rusya'nın uluslararası alandaki itibarını önemli ölçüde zedelemiştir. Konu ile ilgili oluşturulan komisyon, Kasım 2015'te Rusya'nın uluslararası müsabakalardan men edilmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Rusya Anti-Doping Ajansı'nın bildirdiği verilerin manipüle edildiğinin ortaya çıkmasından sonra WADA, 2019'da Rusya'yı tüm uluslararası spor müsabakalarından dört yıl boyunca menetmiştir. Sonrasında Spor Tahkim Mahkemesi (CAS) cezayı iki yıla çevirmiş ve WADA, temiz olduğu tescillenen Rus sporcuların "Rusya Olimpiyat Komitesi" (ROC) adı altında, Rusya bayrağı kullanmaksızın, müsabakalara tarafsız biçimde katılmasına izin vermiştir (Hacızade, 2021; 29).

⁵ Rusya Federasyonu, 2018 FIFA Dünya Kupasında çeyrek final oynamış ve kurulduğu 1991 yılından itibaren futboldaki en büyük başarılarından birisine imza atmıştır. Bir diğer başarı ise 2008 Avrupa Şampiyonasında oynadıkları yarı finaldir.

⁶ Moskova'nın 2014 Sochi Kış Olimpiyatlarına yaklaşık 5 milyar dolar, 2018 FIFA Dünya Kupasına ise 10 milyar dolar tutarında bir yatırım harcaması yaptığı ifade edilmekte ve bu rakam her iki organizasyon için şimdiye kadar harcanan en yüksek meblağ olarak öne çıkmaktadır (Bershidsky, 2018).

yoğun protestolarla karşılaşmıştır. ABD, Avustralya, Belçika, Büyük Britanya, Danimarka, Japonya, Kanada, Kosova ve Litvanya oyunlara diplomatik boykot uygulayacağını duyurmuş, Pekin yönetimi de Savaşçı Kurt Diplomasisine⁷ uygun biçimde bu ülkelere yönelik tehditkâr açıklamalarda bulunmuştur. Tüm bu tepkilere karşın, kendileri hakkındaki olumsuz algıyı dağıtmak ve sarsılan global itibarını düzeltmek isteyen otoriter yönetimler, dünya ölçeğindeki spor etkinliklerine ev sahipliği yapmayı önemli bir fırsat olarak benimsemektedir. Lakin belirtilen amaçlar doğrultusunda sportswashing iş insanları ve hatta demokratik toplumlardaki siyasetçiler tarafından dahi kullanılabilir. Kuper, Silvio Berlusconi'nin, İtalya'da Nisan 1994'te kurduğu 'Forza Italia' isimli siyasi partiyle iktidara geldiği ve sonrasında başbakanlık yaptığı dönemde rüşvet, yolsuzluk ve taciz gibi suçlamalarla mücadele ederken, 1986'dan beri sahibi olduğu ve Avrupa'da büyük başarılar yakalayan A.C. Milan futbol kulübünü sportswashing amacıyla kullandığını belirtmektedir (Kuper, 2003; 391). Aynı paralelde McGill, Berlusconi'nin kulüp sahibi olması sayesinde siyasal çürümüşlük, yolsuzluk ve mafya ile ilişkileri gibi suçlamalara rağmen A.C. Milan kulübü ile yakaladığı başarılarından siyasi güç elde ettiğini savunmaktadır (McGill, 2006: 87). Fakat İngiltere Premier Lig hem otoriter rejimler hem de bireysel aktörlerin sportswashing faaliyetleri için çok daha elverişli bir yapıdadır.

Sportswashing İçin Bir Cazibe Merkezi: İngiltere Premier Ligi

Futbolun beşiği olarak kabul edilen İngiltere, özellikle Premier Lig'in yüksek popülaritesi sayesinde günümüz futbol endüstrisinin en göz alıcı arenası haline gelmiştir. Daha önce de farklı ülkelerden iş insanlarına kulüp satışının gerçekleştiği Premier Lig'de bu teşebbüsler yatırım amaçlı olanlar (Arsenal, Manchester United gibi) ve yumuşak güç veya sportswashing gibi siyasi amaçlı olanlar (Manchester City ve Newcastle United) şeklinde kategorize edilebilir. Premier Lig'in her iki konuda da öne çıkmasında temel sebepler; başarılı futbolcu ve teknik adamları kendine çekebilmesi, Avrupa'nın geri kalan dört büyük liginin (Bundesliga, La Liga, Serie A ve Ligue 1) toplamından daha yüksek yayın geliri elde etmesi ve milyarlarca insan tarafından ilgiyle takip ediliyor olmasıdır. İngiltere Premier Lig'in 2022-2025 yılları arasındaki yayın hakları için gerçekleştirilen ihale, 5 milyar 250 milyon Euro karşılığında Sky Sports, BT Sport ve Amazon Prime ortaklığı tarafından kazanılmıştır (Sözcü, 2021). Premier Lig değerini arttırdıkça dünya çapında zengin iş insanlarının daha fazla dikkatini çeken bir pazar haline gelmiştir. Zaman içerisinde gerçekleşen Rus ve Amerikan girişimlerini daha sonra Çin, Katar ve Suudi Arabistan'dan gelen yatırımlar takip etmiştir.

Varlıklı insanlar geçmişte de futbol kulüplerini satın alıyorlardı. Ancak 90'lardan önce yapılan bu yatırımlar bugünkü gibi milyarlarca değil, genellikle bölgede yaşayan ve satın aldığı kulübün aynı zamanda taraftarı olan iş insanları tarafından gerçekleştiriliyordu (McGill, 2006: 86). Premier Lig özelinde bakıldığında yeni nesil yatırımcıların ilk büyük örneği Chelsea kulübünü 2003 yılında satın

⁷ Bu yöntem Çinli diplomatların ulusal çıkarlarını savunmak için takındıkları agresif söylemleri ifade etmektedir. Adını Çin yapımı Wolf Warrior filminden almıştır.

alan Rus milyarder Roman Abramoviç olarak gösterilebilir. Chelsea'yi satın alması, Rusya hükümetiyle yakın ilişkileri olduğu bilinen Abramoviç'e kendisini tüm Avrupa'ya tanıtması açısından büyük bir fırsat sağlamıştır (BBC Türkçe, 2021).⁸ 2003 yazında gerçekleşen bu yatırım sonrasında İngiliz taraftarlar ve medyanın ilgi odağı haline gelen Abramoviç, BBC'ye verdiği röportajda "bu işe para kazanma amacıyla girmediğini, tek amacının eğlenmek ve kupalar kazanmak olduğunu" belirtmiştir (BBC News, 2003). Rus milyarder, kulübü satın aldığı ilk 6 hafta içinde transferlere 140 milyon pound harcayarak bu amacını belli etmiştir. "Oyunun Efendileri" kitabının yazarı James Montague (2018) ise, Yeltsin döneminden kalan Rus oligarkların, Putin'in rejimi altında servetlerinin hatta hayatlarının tehlike altında olduğunu ve Abramoviç'in bu durumdan sıyrılmak için Chelsea'yi satın aldığını, diğer Rus oligarklarından farklı şekilde Chelsea sayesinde artık uluslararası bilinirliğe ve sempatiye sahip olduğunu dolayısıyla bunun Putin'e karşı bir "sigorta poliçesi" misyonu taşıdığını iddia etmektedir.

Ukrayna'nın Şubat 2022'de uluslararası hukuka aykırı şekilde Rusya tarafından işgal edilmesi sonrasında Moskova yönetimine ve Putin'e yakın oldukları bilinen Rus oligarklara yönelik yaptırımlar Abramoviç ve Chelsea kulübünü de olumsuz etkilemiştir. Abramoviç'in kulübü satarak gelirini Ukrayna'daki savaş mağdurlarına bağışlanması için bir vakıf kurulması talimatını verdiğini açıklasa bile İngiliz hükümeti kulübün gelirlerini sınırlandırmış⁹ ve satış işlemi de engellenmiştir. Kulübün devrinin hükümetin onayı doğrultusunda gerçekleştirilmesi kararı alınmıştır (BBC Türkçe, 2022). Bu olay kulüplerin Sportswashing faaliyetleri doğrultusunda satın alınmasına tepki göstermeyen hatta sportif başarı için destekleyen taraftarların ve spor kamuoyunun ileride gerçekleşecek benzer durumlarda daha tedbirli olmalarını sağlayacağı umulmaktadır.

Premier Lig özelindeki bir diğer büyük yatırım ise 2008 yılında Birleşik Arap Emirlikleri merkezli Abu Dabi United Grup tarafından gerçekleştirilmiştir. Manchester City kulübünü satın alan ve BAE kraliyet ailesinin de bir parçası olduğu yatırım fonu, kulübe yaptığı yatırımlarla ülkenin Batı dünyası ve iş dünyası yanlısı imajını güçlendirmesine katkı sağlamıştır. Kulübün satın alınmasında kilit rol oynayan prens Şeyh Mansur bin Zayed el Nahyan, Kraliyet ailesi hakkındaki haber yapma yasakları dolayısıyla Ortadoğu dışında pek tanınan bir figür değildi. Dolayısıyla Manchester City'nin satın alınması, Şeyh Mansur'un hem ülkesindeki konumunu pekiştirmiş hem de uluslararası alanda bilinirliğini arttırmıştır. Kulübün el değiştirmesini takip eden 14 sene sonunda Manchester City yaklaşık 1 milyar Euro değere ulaşarak, dünyada piyasa değeri en yüksek futbol kulübü haline gelmiştir (Transfermarkt, 2021). Lakin küresel futbol otoriteleri, yapılan bu yatırımların sınırlarını çizen bir düzenleme ortaya koyma ihtiyacı hissetmişlerdir. UEFA Finansal Fair Play Düzenlemeleri (FFP),

⁸ İngiliz Gazeteci Belton, Abramoviç'in 'Chelsea'yi Putin'in talimatıyla aldığını iddia eden bir kitap yazmış ve Abramoviç bu sebeple hem yayınevine ve hem de yazar Catherine Belton'a dava açmıştır. (BBC Türkçe, 2021)

⁹ Chelsea kulübünün yeni transfer yapması yasaklanmış, yayın gelirlerine el konulmuş, kredi yasağı getirilmiş, kulüp ürünlerinin ve maç biletlerinin satışı yasaklanmıştır. Bu yaptırımların yanı sıra kulübün maç başına yalnızca 20 bin Sterlin harcama sınırlaması getirilmiştir.

profesyonel futbol kulüplerinin sportif başarı elde edebilmek amacıyla gelirlerinden fazlasını harcamasının ve bunu yaparken uzun vadede kendi varlıklarını tehdit edebilecek finansal sorunlara girmelerinin önüne geçmek amacıyla oluşturulmuş yasal bir çerçevedir. UEFA, FFP ile kulüplerin ekonomik yeterliliklerini geliştirmek, şeffaflıklarını artırmak, futbol finansmanına disiplin ve rasyonellik getirmek ve kulüpleri kendi gelirlerine göre uzun vadede sorumlu harcama yapmaya teşvik etmeği amaçlanmaktadır (UEFA, 2018). Fakat 2022 yılı itibariyle FFP bu amaçların uzağında kalmıştır. Büyük kulüpler, gelirleri yüksek olduğu için harcamaya devam ederken daha alt seviyedeki takımlar, büyümek için gereken belirli yatırımları yapamamaktadır. Bu durumda zengin kulüp sahipleri futbolun büyük kulüpleri arasında yer alabilmek için FFP kurallarını ihlal ederek ve gerekli cezaları ödeyerek de olsa büyüme yolunu seçmişlerdir (Altınordu, 2019; 111). Ayrıca UEFA Körfez sermayesinin sahibi olduğu ve sadece Neymar Jr. ile Kylian Mbappe transferleri için 400 milyon Euro harcayan PSG'nin sponsorluk anlaşmalarını abartılı bularak soruşturma başlatmıştır. Bu soruşturma ve akabinde gelen cezalar, Körfez ülkelerinin ultra zengin kulüp sahipleri için caydırıcı bir nitelik taşımamaktadır. Aksine 'arkasından dolanma' yöntemi ile FFP düzenlemeleri delinmekte, rekabet zengin kulüpler arasında hız kazanarak devam etmektedir. BAE, Katar ve Suudi Arabistan arasındaki bölgesel politik rekabetin, 2022 yılında futbol sahalarına ve transfer süreçlerine de taşınması beklenmektedir. Lakin Doha veya Abu Dabi yönetiminin futboldan beklentileri ile Riyad yönetiminin beklentilerinin aynı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır.

Suudi Arabistan'ın 2030 Vizyonu ve Sportswashing Girişimleri

Toplumda ve yönetimde egemen Vehhabi anlayış, Suudi Arabistan'ın uzun yıllardır kapalı ve baskıcı yapısının temel sebeplerindendir. Bu yapı 1727 sonrası tüm iktidarlarda sürse de 23 Ocak 2015'te Kral Salman bin Abdulaziz el Suud'un tahta çıkması kırılma noktası olmuştur. Kralın oğlu Muhammed bin Salman (MbS) bu süreçte hızlı bir siyasi yükseliş göstererek 2017'de Veliyaht Prens makamına gelmiştir. Bu gelişme ülkede bir asra yakın süredir Suud soyundan gelen kralların artık yerini Salman soyundan gelenlere devredecek olması dolayısıyla yeni bir dönemi işaret etmektedir. Muhammed bin Salman, kısa süre içerisinde ülkenin askeri, ekonomik ve siyasi alanda en önemli karar alıcısı haline gelmiş, adeta defacto kral mertebesine erişmiştir. Petrole dayalı ekonomik modelden kurtularak, gelirlerini çeşitlendirme arayışına yönelen Riyad, bu doğrultuda PIF'i lokomotif güç olarak kullanmak suretiyle petrol dışındaki sektörlerin gelişmesi için yeni stratejiler belirlemiştir. Bu amaç doğrultusunda dünyanın en değerli şirketlerinden birisi olan Suudi petrol iştiraki Aramco'nun bir kısmı halka arz edilmiş ve PIF iştiraklerine 3 trilyon dolar civarında bir kaynak oluşturulmuştur (Arvas, 2016). Yaşanan dönüşüm bu alanlarda sınırlı kalmayıp toplumsal boyuta da uzanmış, Suudi toplumunu daha modern ve dünya ile uyumlu bir hale getirme çabaları hız kazanmıştır.

Yeni stratejiler kapsamında ülkedeki turizm yatırımlarının çeşitlendirilmesi arayışıyla eğlence turizmine yönelik yatırımlar planlanmıştır. Çünkü toplumun geniş kısmında hâkim olan Vehhabi

inancının etkisinden sıyrılabilmek Riyad yönetimi için stratejik bir önem taşımaktadır. Ülke genelinde uygulanan katı yasaklar esnetilmiş, Batılı tarzda (dini kanunlardan muaf) turizm bölgeleri tasarlanmış, böylelikle ülkenin doğu ve batı kıyılarındaki el değmemiş sahillerin değerlendirilmesine yönelik planlar geliştirilebilmiştir. Hatta tüm tepkilere rağmen 2022’de sansasyonel bir yılbaşı kutlaması organizasyonu düzenlenmiş, böylelikle Vehhabi ideolojinin eski gücünün kırıldığı tüm uluslararası kamuoyuna gösterilmek istenmiştir. Kadınları ve gençleri işgücüne kazandırarak Suudi nüfus arasındaki işsizliğin azaltılmasına yönelik *Saudization* stratejisi ve revize edilen kefalet sistemi gibi uygulamalarla yeni ekonomik sistemin temelleri atılmıştır. Ayrıca İngiltere’nin de aralarında bulunduğu bazı Batılı toplumlarla kültür, sanat, finans ve yenilenebilir enerji gibi farklı alanlarda çok sayıda işbirliği anlaşması imza edilmiştir.

Suudi yönetimi rantiyeci devletten, modern devlete yönelik dönüşümün ve kurulmaya çalışılan yeni ekonomik modelin dünyaya duyurulabilmesi, yeni iştiraklerin ve turizm destinasyonlarının pazarlanabilmesi noktasında küresel spor organizasyonlarına odaklanmıştır. Ulusal düzeyde kadınlara stadyumlara giriş yasağının kaldırılması ve ulusal kadın futbol liginin kurulması dünyanın ilgisinden nasiplenirken, uluslararası düzeyde ise birçok girişim devam etmektedir. Global spor aktivitelerine ev sahipliği yapmak, ülkenin rantiyer ekonomi modelinden uzaklaşması için geliştirilen stratejinin önemli bir ayağıdır. Bu doğrultuda atılan adımlardan birisi de Riyad’ın 2019 yılında spor etkinlikleri için geçerli olan yeni bir vize uygulaması geliştirmesidir¹⁰. Velihaht Prens Muhammed bin Salman eğlence, sanat ve spor gibi araçlarla, dünya kamuoyunda ülkesinin modern bir topluma sahip olduğu algısını yaratmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu arayışla dünya genelinde farklı dallarda en çok ilgi çeken spor etkinliklerine ev sahipliği yapabilmek için Suudi yönetiminin cebinden çıkan yatırımların yaklaşık 1,5 milyar Amerikan doları civarında olduğu tahmin edilmektedir (Guardian, 2021).

Tablo 1: Suudi Arabistan'ın Spor Alanındaki Yatırımları

Spor Dalı	Ev Sahipliği Yapılan Etkinlik
Futbol	İngiltere Premier Lig kulübü Newcastle United’ın satın alınması (2021)
Futbol	İspanya Süper Kupası Dörtlü Finali (2020 – 2026)
Motor Sporları	Dakar Rallisi (2020 - 2030) (Middleeasteye.com, 2020).
Futbol	İtalya Süper Kupa finali (2019 – 2024 yılları arasında üç final)
Boks	Amir Khan ile Billy Dib arasındaki WBC (World Boxing Council) müsabakası (12 Temmuz 2019 / Cidde) (bbc.com, 2019).
Olimpiyat	2034 Asya Oyunları
Motor Sporları	VR46 takımı ana sponsorluğu (2022-2024)
Amerikan Güreşi	WWE Smackdown ile yapılan 10 yıllık ortaklık anlaşması kapsamında 2022 yılına dek 6 müsabaka Suudi Arabistan’da gerçekleştirilmiştir (si.com, 2018).
Motor Sporları	Formula 1 Suudi Arabistan GP (2021 itibarıyla her yarış takviminde)
Boks	‘Clash on the Dunes’ Andy Ruiz – Anthony Joshua maçı (cnn.com, 2019).
At Yarışı	Uluslararası Suudi Kupası (2020 itibarıyla her sene) (arabnews.com, 2020).
Bilardo	Snooker Masters Dünya Şampiyonası (2020 -2030)

¹⁰ Suudi Arabistan Krallığı bu döneme kadar hac-umre ziyaretleri ile Suudi vatandaşlarının ya da ülkede ikamet edenlerin daveti ve özel durumlar dışında ziyaret vizesi vermemekteydi.

Golf	LIV Golf Investments'ın satın alınması ¹¹ 2021 (golfsaudi.com , 2021).
Golf	International Federation of PGA Tours Asya Turu'na Suudi International eklendi. (2021-2031) (golfsaudi.com , 2021).
Dünya Kupası	FIFA Dünya Kupasına ev sahipliği yapma konusundaki girişimlerde lobi faaliyetleri için Boston Consulting Group ile anlaşma yapıldı (New York Times, 2021).
Tenis	Novak Djokovic - Rafael Nadal (Gösteri maçı) 2019 (Nadal'ın sakatlığı dolayısıyla bir ay kala iptal edildi) (theguardian.com , 2018).
E-Spor	League of Legend European Championship ve BLAST (CS GO) taraftar ve partnerlerin tepkileri dolayısıyla iptal edildi. (theloadout.com , 2020).

Suudiler sadece geleneksel spor branşlarına değil; özellikle Z kuşağı nezdinde ilgi gören e-spor faaliyetlerine de yatırım yapmaktadır. Yeni bir imaj yaratılabilmesi noktasında NEOM'un¹² misyonlarından birisi Suudi Arabistan'ı küresel e-spor etkinliklerine de ev sahipliği yapan bir destinasyon haline getirmektir. Dünya ölçeğinde dikkat çeken bu kadar büyük çaplı bir girişimin pazarlanması da stratejik bir süreçtir. Esasında sadece NEOM değil; ülkenin ekonomi ve turizm alanındaki tüm girişimlerinin pazarlanması noktasında spor alanındaki yatırımlar fayda yaratmaktadır. Formula-1 yarışlarına ev sahipliği yapılması, “destinasyon pazarlama” stratejisinin bir parçası iken, spor kulüplerinin satın alınması ve sponsorluk haklarının kullanılması, ekonomik teşebbüslerin tutundurulabilmesi için önemli aygıtlardır (Lowe, 2018). Aynı doğrultuda sportswashing girişimleri bir yumuşak güç unsuru olarak da değerlendirilmektedir. Burada gözden kaçırılmaması gereken husus, Suudi Arabistan'ın sportif girişimlerinin birincil amacı ekonomik getirileri değil, ülkenin sadece olumsuz haberlerle anılmasının ve toplumlar nezdinde olumsuz algılamaların önüne geçerek, diğer toplumlar üzerinde sempati yaratmaya yönelik sportswashing çabalarıdır. Zira Katar ve BAE gibi sicili Suudi Arabistan'a kıyasla daha temiz monarşilerin spor alanındaki girişimlerinin dahi, Batı kamuoyundan ciddi tepkiler çektiği görülmektedir. Her iki Körfez ülkesi, otoriter yönetimleri, insan hakları ihlalleri, basın özgürlüğü alanındaki kötü performansları, kadınların ve diğer cinsel yönelimlerin sosyal hayattan dışlanması dolayısıyla şiddetli eleştirilere maruz kalmaktadır. Buna Katar'ın 2022 Dünya Kupası için giriştiği altyapı yatırımlarında çalışan göçmen işçilere sunulan kötü şartları ve rüşvet iddialarını da eklemek mümkündür (Amnesty, 2019). Konu Suudi Arabistan örneğinde değerlendirildiğinde; Çin'in talebi doğrultusunda Uygurlara yönelik baskı politikaları, halka açık infazlar, azınlıklara yönelik baskı, barışçıl aktivistlerin hapsedilerek işkenceye maruz kalması, nikahsız birlikteliklerin kırbaçlama ya da ölümle cezalandırılması ve Krallığın LGBTQ gezginleri için en tehlikeli yerler listesinde ilk sıralarda yer alması uluslararası kamuoyunun yoğun tepkisine sebep olmaktadır (Rakipoğlu, 2021: 136-137). Dünya Basın Özgürlüğü İndeksinde listelenen 180 ülke arasında, kendisine ancak 170. sırada yer bulabilen Suudi Arabistan, 2017 yılına kadar kadınların araç

¹¹ Şirketin satın alınmasının ardından dünyaca ünlü golfçü Greg Norman CEO olarak bu girişimin başına getirilmiştir.

¹² NEOM; 500 milyar dolarlık sermayesinin tamamı Suudi Kamu Yatırım Fonu'na ait, geniş lojistik ve teknolojik altyapı ile güçlendirilmiş, ülkedeki yasaların birçoğundan muaf, tüm enerjisi yenilenebilir kaynaklardan sağlanan, müteşebbislerin geniş teşviklerle destekleneceği planlanan Silikon Vadisi benzeri bir teknoloji merkezi olarak planlanmaktadır. “NEO” Latince “yeni” kelimesinden, “M” ise “gelecek” anlamındaki “Mustaqbal” (مستقبل) kelimesinden türetilmiştir.

kullanmasının ve yanında babası, eşi ya da kardeşi olmadan seyahat etmesinin dahi yasak olduğu bir ülkediydi. Ayrıca Riyad liderliğindeki koalisyonun 2015'te Yemen'de başlattığı ve hala devam eden savaş, son yılların en büyük insanî dramını yaratmış ayrıca Suudi yönetiminin savaş suçu işlemekle suçlanması sonucunu doğurmuştur (Ataman, 2021: 53). Tüm bunlara 2 Ekim 2018'de Washington Post yazarı Cemal Kaşıkçı'nın, Suudi Arabistan'ın İstanbul Başkonsolosluğu'nda Velihaht Prens'in talimatıyla öldürülmesi eklendiğinde çok daha kötü bir imaj ortaya çıkmaktadır (Middle East Eye, 2018). Böyle bir ülke için sportswashing teşebbüsleri yeni bir algı oluşturma aracı olduğu kadar, olumsuzlukların küresel medya organlarınınca tekrar gündeme getirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Lakin Suudi yönetimi spor alanındaki girişimlerin sportswashing olarak değerlendirilmesini kabul etmemekte, bunların 2030 Vizyonu kapsamında ülkenin ekonomik dönüşüm stratejisinin bir parçası olduğunu savunmaktadır (npr.org, 2021).

Newcastle United'ın Satın Alınması Süreci

Körfez kaynaklı sermayenin spor alanına yönelimi ekonomik kaygıların ötesinde amaçlar taşımaktadır. Keza Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin satın aldığı futbol kulüplerinin kâr getiren yatırımlar olduğunu söylemek mümkün değildir. Kulüplerin satın alınmasındaki asıl motivasyonlar; yeni teşebbüsleri pazarlayabilmek, toplumlar üzerinde yumuşak güç yaratabilmek ve sportswashing çabalarıdır.

Newcastle United kulübünü 2007 yılında satın alan İngiliz iş adamı Mike Ashley'in, Premier Lig'in her geçen sene daha fazla değer kazanması nedeniyle kulübü satacağı iddiaları son birkaç yıldır İngiliz basınında dile getiriliyordu. Daha önceden Premier Lig'in en köklü ve başarılı kulüplerinden birisi olan Manchester United'ı satın alma konusunda istekli olduğu bilinen ancak bunu gerçekleştiremeyen Suudi yönetiminin, Ashley ile Newcastle United için pazarlık halinde olduğu biliniyordu. Taraflar arasında yaklaşık iki sene devam eden pazarlıklar 2021 yılının Ekim ayında sonuçlanmış ve kulübün PIF, İngiliz iş insanı Amanda Staveley ve Newcastle şehrinde önemli enerji yatırımları bulunan Reuben Kardeşlerden oluşan bir konsorsiyuma 300 milyon sterlin karşılığında satışı gerçekleşmiştir (BBC, News, 2021).¹³ Aslında satıştan bir sene önce karşılıklı olarak anlaşılmış ancak Premier Lig'in Suudi Arabistan'daki korsan yayıncılığına devlet eliyle destek verilmesi ve beIN Sports'un bundan şikâyetçi olması üzerine süreç tamamlanamamıştır. Satış 2021 yılında Riyad ile Doha yönetimleri arasındaki sorunların çözülmesinin ardından gerçekleşebilmiştir.

Newcastle United Supporters Trust (NUST) tarafından, 2.406 Newcastle United taraftarları arasında yapılan anket sonuçları ise oldukça dikkat çekicidir. Araştırma sonuçlarına göre taraftarların %93'ü satın alma sürecinin takımlarına olumlu katkı yapacağını ve bundan memnun olduklarını belirtmiştir. Ancak bununla beraber katılımcıların 98'i devralma süreci boyunca Premier Lig'in

¹³ Kulübü satın alan konsorsiyum hisselerinin %80'i Suudi Arabistan Kamu Yatırım Fonuna aittir. (BBC News, 2021)

tutumundan Newcastle United'ı korumaya çalıştıkları iddialarından memnun olmadığını ve yine verilere göre katılımcıların %99'u satın alma sürecinin şeffaf bir şekilde yürütülmediğini düşünmektedir. NUST bu çekincelerini tekrar kulübe iletceğini, taraftarların futbol kulüplerinin geleceği konusunda daha net şekilde aydınlatılması gerektiğini ve bunun kabul edilemez olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Yine üyelerin %80'i Premier Lig'in kulüp sahibi olma kriterlerine güvenmediklerini belirtmiştir (NUST, 2021).

2021'de Newcastle United'ın satın alınması sonrasında ise konunun sportif kısmından ziyade daha geniş katımlı politik tartışmaların yaşandığı bir süreç başlamıştır (Taha, 2021: 21). Küresel ve ulusal ölçekteki birçok insan hakları örgütü ve futbol otoritesi satın almaya tepki göstermiştir.¹⁴

Newcastle United'ın Satın Alınmasına Yönelik Tepkiler

Premier Lig yönetimi satışın ardından Suudi Arabistan Krallığının kulübü kontrol etmeyeceğine ilişkin yasal bağlayıcı güvenceler aldığı açıklasa da bunun yalnızca görünürde kalacağına dair ortak tahminler mevcuttur. Uluslararası Af Örgütü, Premier Lig CEO'su Richard Masters'a Newcastle United'ın devralınmasının ardından "acil bir insan hakları toplantısı" çağrısında bulunarak, bu yatırımın sportswashing amacı taşıdığına dair şüphelerin bir an önce aydınlatılması gerektiğini vurgulamıştır. Uluslararası Af Örgütü'nün Birleşik Krallık CEO'su Sacha Deshmukh, Premier Lig'in bu anlaşmayı yapma şeklinin, İngiliz futbolunun ahlaki ilkeleri hakkında bir dizi rahatsız edici soruyu gündeme getirdiğini belirtmiştir (T24, 2021). Suudi yetkililer tarafından katledilen gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın nişanlısı Hatice Cengiz de anlaşmayı eleştirmiş ve Newcastle camiasına bu satın almaya tepki göstermeleri konusunda çağrıda bulunmuştur. Hatice Cengiz yaptığı açıklamada İngiliz futbolunun tutku ve cazibesinin satın alınmasını önlemek için sahiplik kurallarının acilen güncellenmesi gerektiği konusunda beklentilerini dile getirmiştir (Bosher, 2021).

İngiltere kamuoyunda bu yatırımın Newcastle United'ın dolaylı yoldan da olsa 'Küresel Cinsiyet Uçurumu İndeksinde' 156 ülke arasında 147. sırada bulunan otoriter bir yönetime destek sağladığı konusunda da tartışmalar yaşanmaktadır (World Economic Forum, 2021). Suudilerin, sporu kullanarak meşruiyet sağlamayı ve itibar artırmayı hedeflediği belirtilmektedir - ki bu tam olarak sportswashing ile alakalı genel çerçeveyi oluşturmaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen Suudi kraliyet yetkilileri bu iddiaları reddetmektedir.

Riyad'ın Sportswashing Girişimlerine Yönelik Global Tepkiler

Suudi Arabistan'ın spor alanındaki girişimlerinin birçoğu sportswashing arayışı olarak değerlendirildiği için küresel boyuttaki muhataplarca sert tepkiler ortaya konulmaktadır. NEOM'da

¹⁴ Kasım 2020'de Suudi Arabistan GP yarış takvimine eklenmesinin ardından F1 yönetimi insan hakları konusunda ikiyüzlülikle suçlanmış, Suudi yönetiminin imajını temizlemek için sporu büyük bir çamaşır makinesi gibi kullandığı eleştirileri yapılmıştır.

gerçekleştirilecek olan e-spor turnuvası planı, bazı oyuncular, taraftarlar ve yazılımcı firmaların tepkileri dolayısıyla iptal edilmiştir. Bir diğer açık tepki; golf alanında 3 uluslararası şampiyonluğu bulunan Rory McIlroy'un, 2019 PGA Tours Suudi Arabistan ayağını 'ahlaki gerekçelerle' protesto ederek katılmamasıdır (Dailymail, 2020). Bir tepki olup olmadığı bilinmemekle birlikte aynı yıl içerisinde şampiyon tenisçi Rafael Nadal, Cidde'de Novak Djokovic ile karşılaşacağı müsabakaya kısa bir süre kala sakatlığı dolayısıyla bu ülkeye gitmeyeceğini açıklamış, müsabaka ise iptal edilmiştir. Formula-1'in 2021 Suudi Arabistan Grand Prix'inde Mercedes-Benz pilotu Lewis Hamilton, Krallıkta LGBT üyelerine yönelik kötü tavrı protesto etmek maksadıyla LGBT kaskıyla yarışmış, Aston Martin pilotu Sebastian Vettel de benzer şekilde yarış öncesi basın toplantısına yine gökkuşağı sembollü ayakkabı ile katılmayı tercih etmiştir. Bir diğer tepki dereceye giren pilotların podyumda geleneksel şampanya patlatarak kutlama ritüelinde yaşanmıştır. Şampanya, Cidde GP'sinde yerini şekerli pembe suya bırakmış, bu durum başta yarışı ikinci sırada bitiren Max Verstappen olmak üzere spor severlerin tepkisini çekmiştir.

Genel kanı Riyad yönetiminin spor alanındaki bu tür girişimler ile hakkındaki olumsuz kanaatin kırılmasına yönelik bir çaba sarf ettiğiidir. Lakin aynı zamanda protestolar, Suud'un kötü imajının daha geniş kitlelerce duyulmasına yol açmaktadır. Riyad yönetimi özellikle spor teşebbüslerinin yönetiminde Batılı modern kadın figürünü tercih etse de¹⁵, ülkeye gelen kadın yarışmacıların 'vücutlarının görünmemesi' konusundaki tedirginliklerine dair anlatılar gündemi çok daha fazla meşgul etmektedir.¹⁶ Ayrıca Suudi hanedanının spora yönelik destekleri kabul edilse dahi bunun sportswashing malzemesi olmaması adına sporcular, uluslararası kamuoyu tarafından Krallıkta insan hakları ihlallerine tepki göstermeye ve bunları tüm dünyaya duyurmaya davet edilmektedir.

Sonuç

Spor yazarı ve yorumcusu Kaan Kural'ın da dediği gibi; "*spor çok değerlidir ama hiç önemli değildir.*"(Kural, 2021). Yüzlerce yıldır sadece kazanan ve kaybedenin olduğu, geçici seyir zevki sunan bir mücadele olmanın çok daha ötesinde birtakım anlamlar, değerler ve ilkeleri bünyesinde barındırmaktadır. Toplumlara etkileşim kazandıran, bir araya getiren ve küreselleşmenin bir aygıtı haline gelmiş sosyal bir olgudur. Endüstriyelleşme ve kapitalizm, spordaki mevzubahis değer ve duyguların yerini ekonomik veya politik kaygılara bırakmasını da beraberinde getirmiştir. Sporun bu dönüşümü, bireyler üzerinde geçmişte yarattığı değer ve duyguları metalaştırmakta, bu hissiyatları birer pazarlama nesnesi ve siyasi güç enstrümanına dönüştürmektedir. Küreselleşme ile tüm yerkürede popülaritesi artan spor etkinlikleri de tüm bu sebeplerden ötürü siyasi getiriler arayan veya karanlık

¹⁵ Bu strateji doğrultusunda golfte Monica Fee ve Lily Kenny, futbolda da Amanda Staveley gibi isimlere yönetimde yer verilmiştir.

¹⁶ Avustralyalı golfçü Minjee Lee Suudi Arabistan'daki müsabakanın ardından yaptığı açıklamada kadınların bacak, omuz ya da kollarının görünmesinin ülkede hoş karşılanmadığına atıf yaparak buradaki mücadelesini "zihinsel bir güç testi" olarak ifade etmiş, bu açıklamalar sosyal medyada geniş yankı uyandırmıştır (nationalclubgolfer.com, 2021).

geçmişini örtbas etmek isteyen odakları bu mecralara çekmektedir. Maalesef sportswashing, kısa vadede olmasa dahi orta ve uzun vadede otoriter rejimleri bu amaçlarına taşıyabilecek bir araç olarak öne çıkmaktadır. Yıllar içerisinde ülkenin spor etkinliklerine sunduğu başarılı ev sahipliği veya satın alınan kulüplerin yaratabileceği alternatif gündemin, mevzubahis olumsuz imajları pozitif yönde etkileyebilmesi muhtemeldir.

Bugün futbol ekonomisinin geldiği noktayı düşündüğümüzde, böyle bir piyasaya ancak para kazanmaktan daha farklı amaçları olan kişi ya da kurumların girdiğini söyleyebiliriz. Futbolun gelir ve giderleri düşünüldüğünde, rasyonel bir ekonomi yönetiminin kaldıracağı bir spor olmaktan çıktığını belirtmek mümkündür. O yüzden futbol bugün, ego tatmini isteyen milyarderlerin, güvenlik ihtiyacı olan oligarkların veya imaj çalışması içinde olan devletlerin bir aracı haline gelmiştir (Tolstoyevski, 2022).

Tüm çaba ve yatırımlar sayesinde kurtulmak istenen karanlık geçmişin, tüm dünyada tekrar tekrar gündem olması da sportswashing faaliyetlerinin dezavantajlarından birisidir. Dolayısıyla sportswashing, hiçbir zaman tek başına yeterli olmayacağından otoriter rejimlerin sebep oldukları sorunların çözümüne dair somut adımlar atması ve temel insan haklarına saygı göstermesi zaruridir. Özellikle Suudi Arabistan gibi başarısız insan hakları karnesine sahip, Yemen Savaşı ve Kaşıkçı cinayeti gibi suçlara karışmış yönetimler için spor asla tek başına bir kurtarıcı olamayacaktır. Ülkede sosyal alanda özgürlükler genişliyor gibi görünse de politik manada otoriter yapının daha da güçlendiği açıktır. Böylesi insan hakları ihlallerinden futbol ile aklanmanın önünde hukuki ya da siyasi engeller faydalı olmadığı için bu noktada sporseverlere büyük bir ahlaki sorumluluk düşmektedir. Bu girişimlerin yapıldığı alanlardaki sporcu, yönetici ve özellikle taraftarların, evrensel insani değerlerin, sportif başarılarından daha anlamlı olduğunun farkındalığıyla hareket etmesi, sportswashing faaliyetlerinin sonuçsuz kalmasını mümkün kılabilir. Suudi Arabistan özelinde bakıldığında gösterilen bazı tepkilerin, Yemen'deki sivil ölümler ya da Kaşıkçı cinayeti değil de sadece LGBTQ üzerinden kurgulanması Riyad yönetimi için herhangi bir baskı yaratmamaktır. Zira özellikle muhafazakâr toplumlarda LGBTQ talepleri hala kabul görmekten çok uzakta olduğundan tepkilerin buraya odaklanması diğer birçok insan hakları ihlallerinin gündem olmasının önüne geçmektedir.

Ekonomik beklentiler ile sportswashing girişimlerine alet olan kulüp, kurum ve organizasyonların, otoriter rejimlerin ev sahipliklerini veya satın almalarını tamamen şeffaf bir surette kamuoyu ile paylaşması önem arz etmektedir. Bu tür girişimlerin evrensel insani ve ahlaki değerler bağlamında bir standardının yaratılması ve hiçbir ayırım gözetmeksizin net şekilde uygulanması gerekmektedir. Böylesi ilkeli bir yaklaşım hem sporun anlamını ve değerini koruyacak hem de sportswashing gibi art niyetli faaliyetlerin önüne geçilmesini mümkün kılacaktır.

Yazar Katkıları: Bu çalışmanın ilk iki bölümünde birinci yazar %60 alan araştırmasının gerçekleştirilmesinde ikinci yazar %60 ve sonuç kısmının yorumlanmasında ise birinci ve ikinci yazar %50 katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır. Ayrıca herhangi bir kurumdan destek alınmıştır.

Teşekkür: Araştırmamızın son halini okuyup katkı sunan Prof. Dr. İbrahim Serbestoğlu'na teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Altınordu, A. (2019). Kirli Dosyalar. Socrates Dergi, Ocak 2019, 110-116.
- Amnesty. (2019). Reality Check: Migrant Workers Rights With Two Years To Qatar 2022 World Cup. Erişim adresi: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2019/02/reality-check-migrant-workers-rights-with-two-years-to-qatar-2022-world-cup/>
- Amnesty. (2021). Saudi Arabia: Grand Prix Must Not Deflect Attention From Dismal Human Rights Record. Erişim adresi: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/12/saudi-arabia-grand-prix-must-not-deflect-attention-from-dismal-human-rights-record/>
- Arab News. (2020). Saudi Arabia To Stage World's Richest Race In 2020. Erişim Adresi: <https://www.arabnews.com/node/1537176/sport>
- Arvas, M. (2016). Suudi Arabistan'ın 2030 Vizyonu Ve 'Kutsal'ı Piyasaya Açmanın Riskleri. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suudi-arabistanin-2030-vizyonu-ve-kutsal-piyasaya-acmanin-riskleri/572954>
- Ataman, M. (2021). Statükodan Değişime Suudi Arabistan Dış Politikası. İ. N. Telci (Ed.), Körfez Dış Politikası: Bağımlılık, Müdahalecilik, Tarafsızlık kitabı içinde (s.27-62). Ankara: Ortadoğu Yayınları.
- BBC News, (2003). Chelsea Owner Seeks 'Fun And Trophies'. Erişim adresi: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/3039750.stm>
- BBC News, (2019). Amir Khan Beats Billy Dib To Claim WBC International Welterweight Title. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/sport/boxing/48971044>
- BBC News. (2021). Newcastle United: Why is Saudi Arabia-led Takeover Controversial? Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-58930311>
- Bershidsky, L. (2018). World Cup Extravagance Shows Russia Hasn't Mastered Cost Control. Erişim adresi: [bloomberg.com/opinion/articles/2018-06-13/world-cup-shows-russia-still-can-t-control-wasteful-spending](https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2018-06-13/world-cup-shows-russia-still-can-t-control-wasteful-spending)
- Bosher, L. (2021). Amnesty International Calls For Premier League Meeting Over Newcastle Takeover. Erişim adresi: <https://theathletic.com/news/amnesty-international-calls-for-premier-league-meeting-over-newcastle-takeover/hsSQfLFDpejf/>
- Cnn.com. (2019). Boxing's 'Clash On The Dunes' Overshadowed By 'Sportswashing' Concerns. Erişim adresi: <https://edition.cnn.com/2019/12/06/sport/anthony-joshua-andy-ruiz-rematch-saudi-arabia-sportswashing-spt-intl/index.html>
- Dailymail.co.uk. (2020). F1 Poised To Join Saudi Arabia Sportwash As It Gives Green Light To £50m-A-Year Race From 2021 Despite Appalling Human Rights Record As Motor Sport Follows in Footsteps of Boxing, Football, Tennis and Golf. Erişim adresi:

<https://www.dailymail.co.uk/sport/sportsnews/article-7882935/F1-poised-join-Saudi-sportswash-50m-year-deal-table.html>

Deloitte. (2021). Riding The Challenge Annual Review of Football Finance. Report

Eye, M. E. (2018). CIA Concludes Saudi Crown Prince Bin Salman Ordered Khashoggi Murder. Erişim adresi: <https://www.middleeasteye.net/news/cia-concludes-saudi-crown-prince-bin-salman-ordered-khashoggi-murder>

Golf Saudi. (2021). The Vision. Erişim adresi: <https://www.golfsaudi.com/en-us/golf-saudi/vision-page/>

Guardian, T. (2021). Saudi Arabia Has Spent At Least \$1.5bn On 'Sportswashing', Report Reveals. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/28/saudi-arabia-has-spent-at-least-15bn-on-sportswashing-report-reveals>

Gülada, M. O. (2019). 1936 Berlin Olimpiyatları'nda Spor Yayıncılığının Propaganda Amaçlı Kullanımı: Olympia Filmi Üzerine İnceleme. TRT Akademi, 4(8), 326-344.

Hacızade, N.(2021). N. Suç ve Ceza. Socrates Dergi, Temmuz, 2021, 28-31.

James, E. (2020). Sportswashing and Atrocity: The 1978 FIFA World Cup. Erişim adresi: <https://yetagainuk.com/sportswashing-and-atrocity-the-1978-fifa-world-cup/>

Kuper, S. (2003). Futbol Asla Sadece Futbol Değildir (S. Gürtuna, Çev.). İstanbul: İthaki Publishing.

Kural, K. (2021). Twitter. Erişim adresi: https://twitter.com/kaankural?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%7Ctwgr%5Eauthor

Library of Congress (2022). Jesse Owens with Lutz Long and Naoto Tajiiia(?) salute during awards ceremony for the broadjumping event at the 1936 Olympics in Germany. Erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/96502461/>

Lowes, M. (2018). Toward A Conceptual Understanding Of Formula One Motorsport And Local Cosmopolitanism Discourse In Urban Placemarketing Strategies. Communication & Sport, 6(2), 203-218.

Macmillan, Dictionary (2018). Erişim adresi: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/sportswashing>

McGill, C. (2006). Futbolun Karhanesi: Futbol Taraftarların Elinden Nasıl Kayıyor (C. Cemgil, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

Menon, S. (2019). Sportswashing, A New Word for An Old Idea. Erişim adresi: <https://sportstar.thehindu.com/columns/lastword-suresh-menon/sportswashing-saudi-arabia-manchester-city-united-psg-champions-league-olympics-f1-boxing-athletics-football/article30311790.ece>.

Middle East Eye. (2020). Dakar Rally: Sports Fans Must Speak Up Against Saudi Arabia's 'Sportswashing'. Erişim Adresi: <https://www.middleeasteye.net/opinion/international-community-must-stand-saudi-sportswashing>.

Montague, J. (2018). Oyunun Efendileri Futbolun Süper Zenginlerinin Önlenemez Yükselişi (Çev. D. Yurdesin.). İstanbul: İthaki Yayınları.

nationalclubgolfer.com. (2021). Stop Worrying About Saudi Arabia's Human Rights Record, Folks – Greg Norman Is Here To Ease Our Concerns. Erişim adresi: <https://www.nationalclubgolfer.com/news/slam-greg-norman-defends-saudi-arabia-womens-rights-record/>

- npr.org. (2021). Saudi Arabia And China Are Accused Of Using Sports To Cover Up Human Rights Abuse. Erişim adresi: <https://www.npr.org/2021/11/29/1058048696/saudi-arabia-formula-1-china-olympics-human-rights-sports>
- Rakipoğlu, M. (2021). Suudi Arabistan 2020. K. İnat, M. Ataman, & İ. Numan (Ed.), Ortadoğu Yıllığı 2020 kitabı içinde Ankara: Ortadoğu Yayınları.
- sozcu.com.tr. (2021). Premier Lig Yayın Hakları Dudak Uçuklatan Rakama Satıldı. Erişim adresi: <https://www.sozcu.com.tr/spor/futbol/premier-lig-yayin-haklari-dudak-ucuklatan-rakama-satildi-6428795/>
- Sports Illustrated. (2018). The Week in Wrestling: A Middle East Expert's Take on WWE's Partnership With Saudi Arabia. Erişim Adresi: <https://www.si.com/wrestling/2018/09/26/wwe-news-saudi-arabia-crown-jewel-kenny-omega-new-york>.
- T24. (2021). Uluslararası Af Örgütü, Newcastle United'ın Satışı Konusunda Premier Lig Yönetimiyle Görüşecek. Erişim adresi: <https://t24.com.tr/haber/uluslararasi-af-orgutu-newcastle-united-in-satisi-konusunda-premier-lig-yonetimiyle-gorusecek,990781>
- (TDK), Türk Dil Kurumu. (2022).
- Taha, M. (2021). Yeni Aktör. Socrates Dergi, Kasım 2021, 20-23.
- The Loadout. (2020). BLAST has Reportedly Scrapped Its Controversial Partnership With NEOM Erişim adresi: <https://www.theloadout.com/csgo/blast-neom-partnership-scrapped>
- The New York Times. (2021). Saudi Arabia Mulls Bid for 2030 World Cup. Erişim adresi: <https://www.nytimes.com/2021/06/10/sports/soccer/saudi-arabia-world-cup.html>
- Tolstoyevski, İ (2022). ("Futbol Ekonomisi 6: Şeyhler Dönemi: Sportswashing" Erişim adresi: <https://open.spotify.com/episode/4YiBzbAugrtSV9anfxXoIT?si=Ode01YaGTs614XZaLVWqFA&nd=1>
- Transfermarkt. (2021). 100 Most Valuable Teams In The World. Erişim adresi: <https://www.transfermarkt.com/spielerstatistik/wertvollstemannschaften/marktwertetp>
- NUST (Newcastle United Supporters Trust), (2021). 2021 Annual Survey.
- Turan, İ. (2020). Çin'in Enerji Güvenliği Politikası Kuşak Yol İnisiyatifi ve Avrasya'da "Yeni Büyük Oyun". Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Türkçe, B. (2021). Abramoviç, 'Chelsea'yi Putin'in Talimatıyla Aldı' İddiası Nedeniyle Harpercollins Yayınevine Ve Yazar Catherine Belton'a Dava Açtı. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56498638>
- UEFA. (2018). UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations. Erişim adresi: <https://documents.uefa.com/v/u/MFxeqLNkelkYyh5JSafuhg>
- World Economic Forum. (2021). Global Gender Gap Report.